

Tweetalig zijn – een van de grootste gaven

Michel Vandenbroeck groeide op in het Brussel van de jaren 60. Hij gaat hier dieper in op meertaligheid vanuit verschillende perspectieven – als kind, als ouder, als academicus en als inwoner van een land waar taaldiversiteit altijd een belangrijke rol heeft gespeeld.

Kind

Voor elk van hun kinderen kozen mijn ouders een naam die zowel Nederlandstaligen als Franstaligen, als de ‘hunne’ beschouwen. Mijn vaders familie komt hoofdzakelijk uit Brussel. Dit betekende dat je thuis snel moest kunnen overschakelen tussen Frans, Nederlands en het Brusselse dialect, zelfs meerdere keren binnen één zin. Frans was de voertaal buitenshuis omdat – zoals mijn grootvader zei – het de taal van de wereld is. Hoewel hij tegen mij altijd in het Brusselse dialect sprak, werd hij liever niet in het openbaar gezien met een Nederlandstalige krant. Desalniettemin stuurde hij mijn vader naar een Nederlandstalige school. Mijn moeders familie komt uit Vlaanderen en sprak bijgevolg enkel Nederlands. Toch ging zij tijdens de middelbare school naar een Franstalige kostschool: het was toen de manier om ‘ergens te geraken’ in het leven.

De wonderbaarlijke absurditeit van België, en van Brussel in het bijzonder, zorgde ervoor dat ik van kindsbeen af in een meertalige omgeving opgroeide. Kort samengevat: mijn ouders schonken me, gedeeltelijk onbewust, één van de grootste gaven voor de rest van mijn leven: die van de meertaligheid. En waar ik het meest dankbaar voor ben is niet dat ik de beide talen verwierf zonder er

echt iets te moeten voor doen. Het is het feit dat ze voor mij de deuren openden naar twee culturele leefwerelden, elk met hun eigen romans en televisiereeksen, hun eigen liedjes en theaters en hun eigen manier om de wereld te verbeteren, ’s avond laat, op café.

Maar laten we ons even voorstellen dat mijn ouders zouden zijn uitgeweken uit het Riff-gebergte in Noord-Afrika. Ze hadden me op dezelfde manier de gave van tweetaligheid kunnen bijbrengen. Ik zou Berbers en Frans geleerd hebben. Maar de mogelijkheid om over mijn ouders de loftrompet te steken in Kinderen in Europa, zou bijzonder veraf liggen. Zo is het nu eenmaal. Een Franstalig kind met een goede kennis van het Nederlands wordt in dit land als tweetalig bestempeld. Een kind dat even goed Berbers als Frans spreekt, zou hier bestempeld worden als een kind met een taalgebrek, dat dringend een remedie nodig heeft. Er is natuurlijk niets verkeerd aan om zulke kinderen geregeld intensief te begeleiden en de voertaal aan te leren. Uiteindelijk is een degelijke kennis van onze voertaal nodig om je eigen plaats in onze maatschappij te verwerven. Het is alleen jammer dat het kind bestempeld wordt als ‘iemand met een andere moedertaal’, en niet ‘een tweetalig iemand’. Het is ook jammer dat de rest van haar groep niet echt iets van haar kennis van het Berbers kan opsteken.

Michel Vandenbroeck (michel.vandenbroeck@ugent.be) is senior researcher op de afdeling Sociale Agogiek van de Universiteit Gent.

Ouder

Er is één vraag die tegenwoordig geregeld bij me opkomt, iets wat ik met een heleboel andere ouders deel. Hoe kunnen we onze kinderen leren om aansluiting te vinden bij meertaligheid? Een hele tijd geleden verhuisde ik van Brussel naar Gent, in een stuk van België met maar één officiële taal: het Nederlands. En ik huiver telkens opnieuw wanneer mijn zoon thuiskomt met slechte punten voor Frans. Ik ben er niet in geslaagd om de gave die ik van mijn ouders kreeg, aan mijn kinderen door te geven.

Dit nummer schetst een duidelijk dilemma voor bepaalde ouders. Bij een overzicht van gezinnen in Antwerpen blijkt dat ouders van Marokkaanse of Turkse komaf bang zijn, dat hun kinderen meer moeite zullen hebben op school (en bijgevolg ook in de maatschappij) omdat ze in hun moedertaal worden opgevoed. Als ze hun kinderen grootbrengen in de voertaal, hebben ze schrik dat ze niet meer in staat zullen zijn om met hun grootouders te praten. Sommige politici zien geen problemen – alsof het hoofd van een kind niet groot genoeg is om meer dan één taal vast te houden.

Een recent overzicht van gezinnen die gebruik maken van opvang voor jonge kinderen toonde aan, dat minder dan de helft van de kinderen in een gezin leeft waar maar één taal gesproken wordt; andere ouders vinden het belangrijk voor de toekomst, dat hun kind meertalig is. Kort samengevat kunnen we zeggen dat meer en meer ouders willen weten, hoe ze een kind tweetalig kunnen opvoeden. Eén van de problemen bij het beantwoorden van mijn vraag is dat we het onderwerp ‘taalverwerving’

niet los kunnen zien van de emotionele, relationele en sociale context. Het is makkelijker om een taal te leren als je er plezier aan beleeft. Maar talen verschillen ook in status en reflecteren de ongelijke machtsverhoudingen in onze maatschappij. Vele miljoenen mensen op deze wereld spreken Arabisch; toch zouden maar weinig niet-Arabischspreekende Europeanen overwegen om hun kinderen naar bijlessen Arabisch te sturen.

Academicus

In de jaren '60 woonde ik in een stuk van Brussel dat meer en meer bevolkt werd door Europese onderdanen en hun kinderen. De jongen waarmee ik Zorro speelde, was Schots, het meisje dat ik leuk vond, was Deens en de jongen die net iets sneller fietste dan ik was Duits. Om elkaar te verstaan spraken we Engels, terwijl het niet echt iemands moedertaal was (behalve voor de Schotse jongen – maar die konden we dan ook niet zo goed begrijpen!).

Wat toen de waarheid was voor die geprivilegieerde enclave, is nu een werkelijkheid in heel Europa. De diversiteit in talen neemt nog toe. Loop gewoon eens langs de straat waar de helft van de kinderen niet zo lang geleden Turks sprak – vandaag zal je er twintig talen horen. Bij de confrontatie met deze veelheid aan talen hebben we meer dan ooit een lingua franca nodig, die ons toelaat om samen te leven; een alledaagse taal die we kunnen gebruiken om tegen elkaar te praten. Het enige alternatief is immers dat we elk segment van de maatschappij apart aanspreken (bijvoorbeeld elke oudergroep) met de hulp van tolken, die ons verder dan ooit van de 'samenleving' wegtrekken.

Maar terwijl de nood aan een lingua franca groter wordt, lijken ook de ongelijke machtsverhoudingen toe te nemen. Dit wordt vooral duidelijk binnen de wetenschap. De overheersende dagelijkse taal in de wetenschap is het Engels; iedereen die geen Engels kan lezen of schri-

jven, wordt uitgesloten. Wetenschappers van over de hele wereld kunnen nu met elkaar communiceren en dat is een gigantische stap vooruit. Maar het betekent ook dat de discussie enkel in het Engels wordt gevoerd en bijgevolg uitsterft. Het gebruik van Engels als de dagelijkse voertaal heeft de Anglo-Amerikaanse concepten en denkpatronen dominant gemaakt; andere worden gemarginaliseerd of gaan compleet verloren.

We moeten dringend de huidige modellen die een meertalig onderwijs ondersteunen, herbekijken en herwerken. Er zijn weinig kant-en-klare antwoorden. Maar het is duidelijk dat we samen een antwoord moeten leren bieden op complexe meertaligheid en dat we alert moeten zijn voor de onrechtstreekse effecten van meertaligheid op de machtsverhoudingen tussen mensen. Om af te ronden kunnen we de boodschap die we aan onze kinderen geven, voorzien van een existentiële vraag: is het oké om net te zijn zoals ik ben?